

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 12

nummer 3

1992

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.17.68

Cafe-Restaurant "De Hovel",
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.74

Stichting "Goirles Belang",
Guido Gezellelaan 50, 5051 MG GOIRLE. tel. 34.34.86

Cafe W. de Kort,
Kloosterstraat 30, 5051 RD GOIRLE. tel. 34.13.72

Maas Herenkleding,
Korvelseweg 56, 5025 JJ TILBURG. tel. 42.42.83

Micro-Consult,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.16.81

Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 34.51.85

Van Puijenbroek Installaties B.V.,
Stationsstraat 12, 5131 BN ALPHEN. tel. 04258-2407

Rabobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.28.31

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 34.14.84

Taxi Smolders B.V.,
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.14.32

Soeters, boekhandel en antiquariaat,
Kalverstraat 28, 5051 NK GOIRLE. tel. 34.32.45

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf, tel. 34.25.11 /
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ GOIRLE. / 34.28.41

J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,
Ralph Bunchestraat 21, 5051 KW GOIRLE. tel. 34.13.74

Taxi P. Walsmits B.V.,
Hoogeindseweg 15, 5051 EA GOIRLE. tel. 34.13.40

Joop de Wilde, veevoerders en dierenbenodigdheden,
Nieuwe Rielseweg 37, 5051 PD GOIRLE. tel. 34.13.84

Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V., stucadoorsbedrijf,
Emmastraat 26, 5051 LN GOIRLE. tel. 34.25.76 / 34.19.82

* * * * *
* * * * *
* * *
* *
*

ROND DE SCHUTSBOOM

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Periodiek van de:

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD Goirle, tel. 013-34.17 47;

Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle,
tel 013-34.21.82.

Jaargang 12

nr. 3

december 1992

"Naar zijn waaien moet ik draaien" over windwijzers en windvanen, door Piet Wiercx;	2
De erfenis van Janus Koremans, door Jef van Gils;	9
Piet de Lang, vroedmeester 1858-1884, door Jan van Eijck;	15
Folklore rond Kerstmis, door Theo M. van Dijk;	19
Toponiemen (vervolg nr. 3-1991), door Joseph Wijdemans;	29
Woord van de voorzitter	34

WINDVANEN EN VOLKSGELOOF.

PAARDEN

Paarden hebben altijd in hoog aanzien gestaan bij de mensen en dit is geen wonder. Het paard was voor hen de trouwe helper die gewillig allerlei hand- en spandiensten verrichtte. Bovendien maakte het paard indruk door zijn vaak sierlijke bouw en zijn intelligentie. Het is dus eigenlijk geen wonder dat paarden in het volksgeloof een rol spelen en in allerlei vormen en standen voorkomen op windvanen van vele boerderijen en huizen.

Dit hoge aanzien dat het paard geniet, vindt mede zijn oorsprong in het grijs verleden. Het stamt nog uit de tijden, toen -volgens het oude volksgeloof- Wodan met zijn achthoevige schimmel Sleipnir over het wolkendek reed met zijn beide zwarte raven Hugin en Munin, die hem voortdurend op de hoogte hielden van het goed en het kwaad van de mensen. Dan trok de wilde jacht omstreeks het midwinterfeest over de akkers, zegen en vruchtbaarheid schenkend aan het gewas in het komende jaar. Het is een beeld dat thans nog voortleeft in de figuur van St. Nicolaas, die op zijn schimmel over de daken rijdt.

Trouw terzijde gestaan door zijn Zwarte Piet maakt ook hij omstreeks midwinter dezelfde rondgang die ook Wodan eens maakte om mensen en kinderen te belonen of te straffen.....

Bij de Germanen golden de paarden -speciaal de schimmels- als heilige dieren. Ze mochten daarom alleen door de priesters worden aangeraakt en verzorgd. Uit het snuiven en hinniken maakten zij verschillende voortekenen op die voor oorlog en toekomst van belang konden zijn. Aan paardekoppen werd een bijzondere kracht toegekend. Om nachtmerries bij paarden te voorkomen, legde men een paardekop in het stro. De beste en sterkste dieren werden geofferd aan de goden. Aan de schedels van de geofferde dieren werden onheilwerende krachten toegekend. Zowel mens als dier, maar ook het te velde staande gewas, zouden door deze "heilige" schedels beschermd worden. Vandaar dat men een schedel op een paal bevestigde die men bij de woning of op de akker plaatste. Ook werden schedels op de nok van het dak of tegen de gevel gespijkerd ter voorkoming van ziekte en ongeluk. Iets daarvan zien nog terug op de gevels van boerderijen in het oosten van ons land. Op de geveltop staan twee gekruiste paardekoppen.

Het teken van de twee paardekoppen wordt ook wel verklaard als een herinnering aan de Saksenaanvoerders Hengest en Horsa. Volgens de overlevering zouden deze legendarische ruitervorsten eens naar Engeland zijn overgestoken, het land hebben veroverd en daarmee het Angelsaksische rijk hebben gesticht.

HANEN

De haan is van oudsher het symbool van de vruchtbaarheid en waakzaamheid. Reeds de Grieken waren getroffen door de dapperheid, vurigheid, vechtlust en waakzaamheid van de haan. Hij werd be-

schouwd als de overwinnaar van de duisternis en verdrijver van boze geesten. Hij was aan Apollo - de Zonnegod - gewijd, omdat men dacht dat hij door zijn gekraai de opkomende zon aankondigde. De afbeelding van de haan komt in ons volksleven voor in verband met oude heidense gewoonten. We denken b.v. aan het broodhaantje (Palmpasen), de Pinksterhaan (De Schiermonnikoogse Kalle moo) en de haan als taai- en speculaasfiguur. Op Schiermonnikoog sloot men een jonge haan op in een kooi die men boven op een staak plaatste. De haan werd dronken gevoerd en bleef in de kooi opgesloten tot "Pinksterdrie". Rond de staak werd intussen gedanst en gedronken.....

Er zijn allerlei theorieën in omloop over de vraag waarom juist een haan op kerktorens zou passen. Dit wordt oa in verband gebracht met de verloochening van Petrus: ".....eer de haan kraait, zult gij Mij drie maal verloochenen". De haan zou daarom op de toren staan om de ontrouwen te waarschuwen en om tot inkeer op te wekken.

Anderen vinden de verklaring van de haan op de toren in de oude gewoonte om het kwaad af te weren door het beeld dat het kwaad voorstelt: zoals Mozes een koperen slang maakte om de slangenplaag af te weren, zo moet de haan brand afweren. Weer anderen zien de haan op de toren als een symbool van de prediker: zoals de weerhaan zich steeds tegen de wind in keert, zo keert de prediker zich tegen oproerigen een weerspannigen en tegen de vijanden van de kerk.

HEKSEN

In de Middeleeuwen geloofde men in een samenspel tussen mens en duivel. Allerlei rampen en onheilen waren het werk van heksen en tovenaars, die als "dienaren van Satan" alle leed veroorzaakten. Twee door de paus benoemde inquisiteurs schreven

een heel nauwkeurige en gedocumenteerde studie over het allerverschrikkelijkste dat er op aarde bestond: omgang met de duivel.. Dit boek heette "De Heksenhamer" en maakte heksengeloof tot een volksgeloof.

Heksen vlogen op bezemstelen naar nachtelijke bijeenkomsten - een "heksen-sabbat" - om daar de duivel in "vleselijke lijve" te ontmoeten.

Een heks kon zich veranderen in een zwarte kat.....

Ook geloofde men, dat bepaalde vrouwen (heksen) mensen konden ziek maken door aanraking, de "kwade hand", of door er starend naar te kijken. Het bestaan van heksen, vrouwen die door bemiddeling van boze machten kwaad stichtten en medemensen plaagden, leeft nog voort in talloze sagen. De heks uit deze volksverhalen is echter een andere dan die uit de tijd van de grote heksenvervolgingen met zijn vaak onmenselijke heksenproeven. De heks uit de volksverhalen was veeleer een stekelige, lastige vrouw, of een armoedig gekleed oudje, slordig gekleed en die wat afgelegen woonde. Zo'n enigszins verdacht type werd een "getekende" in de gemeenschap; zij werd vaak uit die gemeenschap gestoten en met de vinger nagewezen.....

Ieder dorp kende wel van die vrouwtjes, die door de kinderen met het scheldwoord "heks" werden nageroepen en waarvoor zelfde de duren van huizen gesloten bleven. Dit vooral uit angst, want ook deze heks had vaak het kwade in de hand. Ze kreeg de schuld van alles wat misging: een stervende koe, een mislukte oogst, een ziek kind..... Dit imago van onheilbrenghster vindt zijn oorsprong in de levensomstandigheden van onze voorouders. Toen de nacht nog echt nacht genoemd kon worden, met volledige duisternis, zonder enige kunstmatige verlichting. Toen men de bosuil vreemd en

onheilspellend kon horen in de beangstigende stilte van het donker. Dat was ook de tijd waarin men 's avonds in kaarslicht of in het haardvuur tuurde naar dansende vlammen, die allerlei beelden opriepen; in zulke tijden kan men volksgeloof niet echt een vreemd verschijnsel noemen.

Op het platteland huisde men niet zo dicht bij elkaar, maar eerder verspreid te midden van een natuur die vaak een onheilspellende plaats was, met verraderlijke moerassen of dichte bossen. Daar kwam liefst niemand, tenzij écht nodig. Bos en heide waren -zeker

'snachts- gevaarlijke oorden... Daar immers huisden kwade geesten, duivels en dwaallichten; het zijn de elementen van menig volksverhaal.....

De volkse heksenverhalen bevatten een bepaald stramien, waarin ook een verklaring voor dit geloof te vinden valt. De zegswijze "het zwarte schaap", dit is "de zondebok", de "verschoppeling" zijn, illustreert dit stramien: de heks als schuldige, de zondebok.....

Elke gemeenschap schijnt een paar mensen nodig te hebben die tot elke prijs in de hoek moeten worden geduwd, het zwarte schaap moeten zijn, dat als het ware geofferd wordt, tot ieders opluchting....

We hebben in Goirle nog twee heksen. Zij zweven ludiek boven ons dorp op weg naar waar de wind waait.

Eén boven het Hoogeind op adres nummer 38, de ander boven de Bergstraat. Die van de Bergstraat heeft op haar bezem een zwarte kat.....

KATTEN

In een oud volksverhaal lezen we dat God medelijden kreeg met Adam omdat die zo alleen was daar in het Paradijs. Hij besloot hem een vrouw te geven en Hij liet Adam in een diepe slaap vallen om hem een rib uit het lijf te halen en daarvan een vrouw te maken. Toen God met dit alles druk doende was, ging er opeens een grote kat met het bot vandoor. Het ging met zo'n snelheid dat God hem nog maar net bij de staart kon grijpen toen hij onder de heg van het Paradijs wilde doorschieten. Maar de kat trok zo hard dat God op een bepaald moment met de staart in de hand stond. Hij vond het onbegonnen werk om nog langer achter de kat aan te jagen en besloot daarom de vrouw te maken uit de kattestaart die Hij in zijn hand hield..... Wellicht ligt in bovenstaand verhaal wel de oorzaak waarom een felle, vinnige vrouw nog steeds "een kat" wordt genoemd. We zien dus dat de kat het bij ons al vanaf de schepping heeft verbruid.

In andere culturen werd de kat juist op een hoog voetstuk geplaatst, ja zelfs -zoals bij de Egyptenaren- aanbeden als een God en na zijn dood gebalsemd en als mummie bijgezet, bedacht met geschenken waaronder gemummificeerde muizen..... Ook in de Germaanse mythologie merken we dat de kat een belangrijke plaats innam. Freya, de godin van de vruchtbaarheid, liefde en schoonheid, liet zich door de wolken voortbewegen op een wagen, getrokken door wilde katten.

In de heidense tijd werd, als offer aan de boze geesten, katte-offers gebracht; een zwarte kat werd levend begraven of verbrand. Zo'n geofferde kat werd "duivelkater" genoemd. Dit woord "duivelkater" is blijven bestaan toen later een broodoffer de kat verving. In de Zaanstreek eet men nu nog de zgn. "Duivekater"; het is een Zaanse feestbrood dat vroeger met de Kerstdagen werd gegeten.

De grond van al het katten-bijgeloof ligt misschien wel in het gegeven dat een kat de menselijke zwakheid zo duivels knap weet uit te buiten. Het is een absoluut eigenzinnig en onafhankelijk dier waardoor ze voor ons vreemd en "onbereikbaar" blijft. Een kat kan men niet dwingen iets te doen als ze dat niet van plan is.

Die fascinerende ogen, waarin de Middeleeuwers ongetwijfeld de blik van Satan zagen, hebben er zeker mee te maken, evenals het feit dat het een nachtdier is. Gedwongen door een oeroud jachtinstinct wil de kat 's nachts op jacht. Het is een dier dat van de duisternis houdt en het is de duisternis -en daarmee het onbekende- die tot de verbeelding spreekt. Bovendien hoort of ziet men het dier niet naderen: één der redenen waarom heksen verdacht werden zich te vermommen als kat, om zich op deze manier zo onopgemerkt mogelijk te kunnen verplaatsen. Allemaal elementen die ertoe hebben bijgedragen dat een zwarte kat te vrezem valt.

De kat was dus lange tijd de vleesgeworden kwaadaardigheid. Vandaar dat hij vroeger vaak wreed werd behandeld, zoals b.v. bij het volksvermaak "Katknuppelen". Een kat werd opgesloten in een klein tonnetje dat aan een touw tussen twee bomen werd opgehangen. De deelnemers aan het spel probeerden met knuppels de ton stuk te gooien. Dat viel niet mee want de ton hing nooit stil door de kat-"in het nauw" die in de ton vreselijk te keer ging.....

In het Westvlaamse Ieper werden vroeger katten van de Belforttoren geworpen. De bekende Kattestoet is hierop gebaseerd. Het Ieperse kattefeest wortelt ongetwijfeld in de vroegere kattenvervolgning: zij werden verbrand, doodgeknuppeld of te pletter gegooid. Een kat was immers de gezellin van een heks.....

P. Wiercx

Bronnen:

de Jode "Folklore in het dagelijks leven"

Pellaerts/Geentjes "Magie, hekserij en volksgeloof".

DE ERFENIS VAN JANUS KOREMANS.

Op 4 september 1917 overleed te Goirle Adrianus Koremans, 75 jaar oud. van beroep "rentenier". Koremans, die te Goirle geboren werd op 21 april 1842, kwam uit een groot gezin. Zijn ouders, linnenwever Jan Baptist Koremans en Johanna Spijkers, kregen tien kinderen, waarvan er zeven de volwassen leeftijd zouden bereiken. Van deze zeven kinderen bleef alleen Adrianus ongehuwd en in die hoedanigheid was hij bij zijn overlijden de suikeroom van twintig neven en nichten, die allen dachten te erven, want oom was niet onbemiddeld.

Na het overlijden opende notaris Huijsmans uit Hilvarenbeek het testament van Koremans, dat gemaakt werd op 5 juni 1916 en dat betekende een teleurstelling voor de familieleden. Janus Koremans had zijn familie onterfd en alles vermaakt aan de R.K. Kerk van Goirle

De pastoor, Nicolaas Crefcoeur, zat eigenlijk flink in zijn maag met deze schenking, want de familieleden van de erflater, konden het geld goed gebruiken en hij verwachtte dan ook een flinke rel. Nadat het testament gemaakt werd, was de pastoor al snel op de hoogte van de inhoud en daarom schreef hij op 12 december 1916 een brief aan de bisschop met de volgende inhoud:

"Monseigneur: Adrianus Koremans heeft bij testament de kerk tot enige en universele erfgenaam gemaakt, met als enige verplichting, dat de kerk zorgt voor zijn uitvaart. Koremans is ruim 70 jaar oud, geheel versleten, een man van een dag en daarbij geheel zijn leven een zonderling. Hij is zeer dikwijls zwakzinnig en leeft meer dan armoedig. Hij heeft het vaste idee dat hij niets bezit, ofschoon zijn nalatenschap thans op 3000 à 3500 gulden geschat kan worden. Wij hebben alle moeite gedaan om hem een vertrouwd persoon erfgenaam te laten maken,

maar tevergeefs Hij wil zijn familie uitsluiten en wantrouwt iedereen Bij de uitvoering van het testament zijn onaangenaamheden te verwachten met de familie Het testament is gemaakt voor de notaris te Hilvarenbeek, die ik het liefst niet hierbij zag betrokken Ik heb nu aan Koremans voorgesteld, om u te laten beslissen, of hij de kerk erfgenaam moet laten"

Een week later antwoordde de bisschop "de man maar te laten begaan als hij niet tot andere gedachten te bewegen is Als het nodig is kunnen we de erfenis nog altijd weigeren"

In de brief van de pastoor wordt Koremans zwakzinnig genoemd en een zonderling Bij verder onderzoek bleek, dat hij van oktober 1882 tot maart 1884 was opgenomen in het krankzinnigengesticht Coudewater te Rosmalen. Hij werd echter nooit onder curatele gesteld en toen hij in 1894 opnieuw voor twee jaar door het gemeentebestuur belast werd met het aansteken van de straatlantaarns. noemde men hem zelfs een "accuraat man, die zijn taak met de meeste juistheid uitoefende". Daarnaast was Koremans linnenwever en koopman in linnen en - zoals de pastoor vaststelde - inderdaad niet onbemiddeld In 1878 kocht hij van wever Cornelis van Dun voor f 520.-- een huis in de Bergvennen dat hij in 1880 voor f 625.-- verkocht aan wever Frans Couwenberg Vijftien jaar later leende hij f 2 500.-- van wethouder Cornelis Rens, die hij op dezelfde dag benoemde tot zijn enige en universele erfgenaam, wat later dus herroepen is Men kan zich hierbij wel afvragen of de benoeming van Rens tot enige erfgenaam een voorwaarde is geweest om geld te kunnen lenen In ieder geval werd het geld gebruikt voor huizenbouw in de Bergvennen en de Wildakkers In maart 1902 werden door Koremans 12 woningen publiek te koop aangeboden, maar de verkoop werd opgehouden bij de finale veiling op 6 maart Een maand later nam Adriaan Koremans een hypotheek van f 700.--

op deze onroerende goederen. Geldschieter was opnieuw Cornelis Rens, volgens het testament van 1895 nog steeds de enige erfgenaam van Koremans. Daarnaast bezat hij enkele percelen heide in de Winkelhoeken en de Overheide

DE DOOD VAN KOREMANS

Op de dag van het overlijden van Koremans vroeg de pastoor opnieuw aan de bisschop wat hij moest doen: "de toestand is sinds mijn laatste brief niet veranderd en de nalatenschap bedraagt 5000 gulden, wellicht te vermeerderen met enige onbekende vorderingen. De familie zal zich niet met geweld verzetten, maar ik wil de erfenis weigeren, onder voorbehoud, dat aan de kerk 500 gulden geschonken wordt voor een fundatie en 100 gulden voor het doen van missen voor de overledene en zijn ouders".

Er kwam geen antwoord en een week later verzocht pastoor Crefcoeur de bisschop om snel een beslissing te nemen over het wel of niet aanvaarden van de erfenis, daar "de zeer talrijke familieleden in spannende afwachting zijn".

Uiteindelijk zal de bisschop beslissen dat aan de familie wel enige genoegdoening gegeven moet worden "door middel van een vrije gift", maar dat de rest van de erfenis toch door de kerk aanvaard moet worden.

Bij de taxatie van de goederen bleek de zuivere waarde f 4 801,82 te bedragen en op 15 november 1917 gaf Wilhelmina haar koninklijke toestemming aan het Goirlese kerkbestuur om de schenking te accepteren.

Van dit bedrag waren de begrafenis-kosten, betaald door de pastoor, reeds afgetrokken en hierbij was door de pastoor niet op een cent gekeken. Door de familieleden, die op de uitvaart waren genodigd, werd in het zaaltje van de geheelonthoudersvereniging Sobriëtas een volumineus maal genoten. Het is aardig te weten wat in die

In uwe godvruchtige gebeden wordt
aanbevolen de ziel van zaliger

ADRIANUS KOREMANS,

geboren te Goirle 21 April 1842 en aldaar
overleden 4 September 1917, voorzien van
de H. H. Sacramenten der Sterfenden.

Voorwaar de mensch gaat voorbij (als) in
een beeld, en kwelt zich om niet.. En
wat is nu mijne verwachting? Is het niet
de Heer? Ja, al mijne harte in bij U

Ps. 38 v. 7. 8.

Al wachtende heb ik den Heer verwacht,
en Hij heeft naar mij geluisterd. Hij heeft
mij getrokken uit een poel van ellende...
Zalig de man... die niet heeft omgezien
naar ijdelheden en valsche dwaasheden.

Ps. 39, v. 2. 5.

Gods welbehagen is in hen, die in een-
voud leven.

Spr. XI 20.

Gij allen, die mij liefhebt, bidt voor mij
Gevendige Heer Jezus, geef hem de eeuwige rust.

Bemind zij overal het H. Hart van Jezus.

100 dagen afaant.

Joh. Duijckem, koester, Goirle

tijd bij deze uitvaart
gegeten en gedronken is
Op de eerste plaats waren
door de coöperatieve
bakkerij "De volharding"
1300 broodjes geleverd
tegen 4 cent per stuk en
400 beschuiten. Dit voor
een totaalbedrag van
f 57,38. Neef Bernard
van de Pol leverde 17
pond boter, 11 pond vette
kaas en 9 pond magere
kaas voor een bedrag van
f 32,97 Van neef Willi-
brordus van de Lisdonk
werden 7 pond koffie en
1 pond '2 ons stroopkoffij'
betrokken. Van de Lisdonk
had ook een verhuurbedrijf
van serviesgoed, dus staat
op zijn rekening ook de
huur 'voor het gebruik
van 98 tassen, 20 kom-
metjes, 29 tafelmesjes,
3 koffijkannen, 10 brood-

jesbakken, 4 beschuutschotels en 30 boter en kaasbordjes.
Aan Van de Lisdonk werd f 17.92 ½ betaald. Aan Sobriëtas
werd nog f 12.18 ½ betaald voor zaalhuur. 17½ liter
melk. 3 kopjes chocolademelk. 4 geperste citroenen (voor
sommige familieleden betekende de dood van Koremans dus
letterlijk "meer zuurs dan zoets"), 32 sigaren, 16 siga-
retten en 2 repen chocolade.

Daarnaast waren er nog vele andere rekeningen die vol-
daan moesten worden: f 5.-- aan de zusters voor het
maken van het doodskleed. f 16.50 aan dokter Costerman
Bodt. f 13.50 aan Janus Robben voor het maken van de
doodskist. f 7.10 voor 200 bisprentjes enz. enz. De
grote verrassing was de ontdekking dat de man, die voor

zwakzinnig en zonderling doorging ook nog een bedrag van f 3 555,83 had uitstaan bij de Rijkspostspaarbank. Daarnaast werd er een hypotheek ten gunste van Koremans afgelost van f 425,-- en bleek notaris Huijsmans uit Hilvarenbeek f 500,-- schuldig te zijn aan de erflater. Dit geeft een bewijs dat de aanslagen in de gemeentelijke hoofdelijke belastingen niet altijd een juiste indicatie geven van het vermogen van een inwoner. Door de gemeente werd Koremans bijvoorbeeld in 1890 slechts aangeslagen voor een belastbaar inkomen van f 300,-- wat betekent dat zijn inkomen gelijkgesteld werd met dat van andere doodarme Goirlese wevers.

Toen alle zaken geregeld waren, werden Adriaan Koremans en zijn ouders door de pastoor in het weldoenersboek van de kerk geplaatst. In april 1918 tekenden de familieleden bij notaris Huijsmans voor de ontvangst van "de vrije gift" van f 1 350.30. De gelukkigen waren: Michiel van den Hout, Adriaan van de Lisdonk, Willem Verhagen-Jansen, Petrus Verhagen-de Vries, Cornelis van de Lisdonk-Leenaars, Jap Baptist Snels-van de Pol, Dionysius van den Berg-Verhagen, Toon van Erven-Verhagen, Jan van de Lisdonk-van Erven, Jan van de Pol-van den Borne, Bernard van de Pol, Adriaan van de Pol-van de Pol, Peter van de Lisdonk-van de Voort, Willibrordus van de Lisdonk, Cornelis van de Lisdonk, Henricus van de Lisdonk-van de Velde, Henricus Verhagen-Wellens, de weduwe Van Laarhoven-van de Pol, de weduwe Van de Pol-van Gils en Josephus van de Lisdonk.

Jef van Gils

Bronnen:

Gemeente Archief Tilburg not 273 akte 78,8 6 1837, akte 103/106. 23 9 1889, not 512, akte 111, 10 5 1878, idem akte 113, 10 5 1878, idem akte 120, 24 5 1878, not 514, akte 136. 9 6 1880, not 548, akte 103, 18 4 1895 idem akte 104, 18 4 1895, not 1896-1905 nr. 25. akten 25/53. 6 3 1902. idem akte 102. 15 4 1902.

Rijksarchief Den Bosch: memories van successie,
kantoor Tilburg, doosnr. 62, 27.3.1847, doosnr 69,
21 5 1856. doosnr 91. 20 5.1878.

Gemeente archief Goirle, nr 53 corr B & W.
1882-1896

Nr 6 notulen raadsvergadering fol 39, 24 10.1892,
fol 73, 1 3.1894

nrs 780-790 kohieren hoofdelijke omslag 1882-1910.

Bisschoppelijk archief Den Bosch, archief parochie
St. Jan Goirle. dossier B, map fundaties, legaten etc.

Archief parochie St. Jan Goirle, stukken betreffende
Adriaan Koremans

PIET DE LANG, VROEDMEESTER 1858 - 1884.

Verloskundige voor Goirle en de hele omgeving.

In het boekje "Van de wieg tot het graf", deel 9 in de serie "Twee eeuwen Goirle", wijdde ik een hoofdstuk aan de verloskunde in Goirle van 1858 tot 1871. Bron voor die wetenswaardigheden was het verloskunde-journaal van Piet de Lang, vroedmeester in Hilvarenbeek. Dat verloskunde-journaal bevindt zich in de collectie "De dorpsdokter van vroeger" van het museum De Doornboom te Hilvarenbeek. Omdat ik niet alle gegevens kwijt kon in het boekje, neem ik de gelegenheid te baat om u hier meer over vroedmeester Piet de Lang en zijn beslommeringen te vertellen.

UIT ZUID-DUITSLAND.

Allereerst over Piet de Lang zijn afkomst. Interessant om te zien hoe zo'n doktersfamilie De Lang hier in onze streken terecht kwam.

Piet de Lang (1832-1884)

Piet zijn grootvader werd als Franz Wilhelm Lang (dat klinkt ook al wat duits) geboren in 1741 in Elzbach in Zuid-Duitsland (Baden-Württemberg) "Vóór-Oostenrijk" heette dat toen eigenlijk. Hij werd geboren als zoon van een kleermaker, maar ging zelf studeren in Duitsland aan de universiteit van Freiburg voor

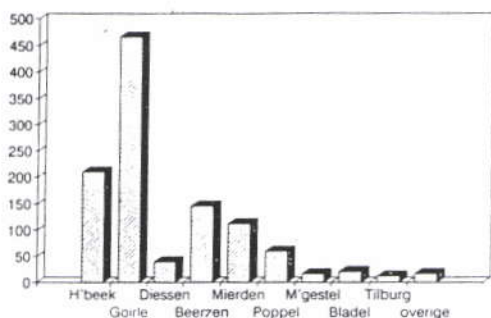
Medicinae Doctor. Der Franz-Wilhelm verhuisde om de een of andere reden naar België. Misschien was het in die tijd wel gemakkelijk om naar "Oostenrijks België" te verhuizen als je uit "Vóór-Oostenrijk" kwam, wie weet! In ieder geval werd Franz-Wilhelm in België al snel "Francois" trouwde hij er de Belgische Maria Henrica Blankaerts en maakte op zijn 28e jaar een testament op in Turnhout (1769). Hun zoon Adriaan de Lang werd in Poppel geboren in 1773. Francois oefende zelf de medische praktijk uit in Poppel en in Hilvarenbeek. Het gezin verhuisde halverwege de jaren 1770-1780 namelijk van Poppel naar Hilvarenbeek, en kwam dus zo in het huidige Nederland terecht.

TWEE KEER VAN VADER OP ZON.

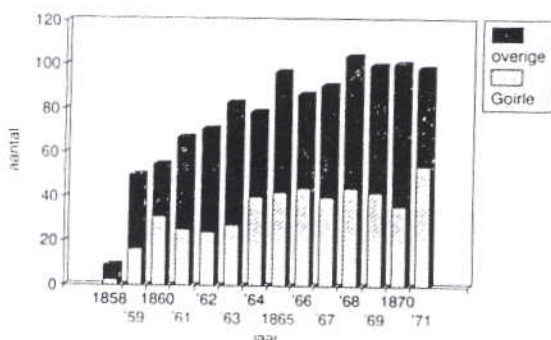
De praktijk ging over van vader Francois op zoon Adriaan. Deze laatste studeerde aanvankelijk (vanaf 1792) aan de Katholieke Universiteit van Leuven, maar moest noodzakelijkerwijs ergens anders afstuderen, omdat de Fransen de Leuvense Universiteit bij de Franse bezetting in 1797 van de ene dag op de andere op slot deden! Adriaan studeerde in ieder geval af in Franeker, in het hoge noorden van Friesland. Hij deed praktijk in Hilvarenbeek van 1808 tot aan zijn dood in 1839. De familie De Lang huurde toen een waarnemer, o.a. dokter Domien van den Heuvel Jawel, de latere Goirlese dokter Van den Heuvel, die hier in 1881 de gelederen zou komen versterken! Hij heeft eerst maar liefst gedurende 11 jaar waargenomen in de praktijk van de familie De Lang voordat Piet de Lang was afgestudeerd. Piet was immers geboren in 1832 en dus nog pas 7 jaar oud toen zijn vader stierf. In 1858 begon Piet zijn werk in Hilvarenbeek en verdween Van den Heuvel naar Baarle-Nassau. Piet de Lang was dus de vroedmeester die van 1858 tot aan 1871 zowat alle bevallingen in Goirle deed. En niet alleen in Goirle.

Op onderstaande staatjes is af te lezen waar Piet de Lang zoal verlossingen deed van 1858-1871. Goirle spant de kroon met 467 bevallingen, Hilvarenbeek is een goede tweede (206), vervolgens Oost-, West- en Middelbeers (145), Hooge- en Lage Mierde (111).

Verlossingen naar woonplaats 1858-1871
verloskundejournaal van Piet de Lang

Bevallingen Goirle
verloskundejournaal van P. de Lang

Maar ook in het "buitenland" kwam De Lang nog: in Poppel deed hij 59 bevallingen, en nog één in Ravels. In de overige kempische dorpen als Diessen (39), Moergestel (16), Bladel en Netersel (20), waren die aantallen veel geringer. Dan had je Tilburg nog met 11 verlossingen. En te verwaarlozen waren zijn uitstapjes naar Wintelre (5), Vessem (4) en Riel (2), Oirschot (1), Reusel (1), Hapert (1) en Hoogeloon (1).

Piet de Lang had dus een grote en uitgestrekte praktijk. U moet zich voorstellen dat hij die grotendeels te paard deed. Maar eerst moest de aanstaande vader nog even d'n dokter gaan halen, want telefoon was er natuurlijk nog niet!

Vanaf augustus 1873 had Goirle een eigen dokter, in de persoon van dokter Huijsmans, en liep de klandizie van Piet de Lang in Goirle waarschijnlijk hard terug.

PIET ZIJN VERLOSTANG.

Vroedmeester Piet de Lang hanteerde liefst 157 keer op die 1.100 bevallingen zijn verlostang. (De "forceps" heet dat in het latijn, en een "forcipale partus"). Dat is plm. 15% oftewel 1 op de 7 kinderen. Piet de Lang zijn verlostang is nog te bewonderen in het museum in Hilvarenbeek. Hij kocht die tang in Leiden bij de firma Hoefstke rond 1855. Het is nog een tang met een houten handvat, uit een tijd dat steriliseren van medische instrumenten nog niet in zwang was: even afdrogen en hij ging nog jaren mee . . . . De tang was ongeveer het belangrijkste en enige hulpmiddel dat de vroedmeester had, naast zijn handen natuurlijk, om de klus te klaren. Ik tekende uit een interview met een oude dokter op:

" In sommige praktijken is het met luid geraas laten vallen van de tang een beproefd weeëndrijvend middel. .!"
Als u voelt wat ik bedoel!

Het verhaal wil tenslotte dat Piet tijdens een van zijn spoed-visites naar een bevalling in Esbeek, van zijn paard viel, eronder terecht kwam en verongelukte.

Jan van Eijck.

Afbeeldingen: Foto Piet de Lang
2 statistieken verloskundejournaal
Piet de Lang.

FOLKLORE ROND KERSTMIS.

Kerstmis 193....

Ik was een jongetje van bijna acht jaar oud. In het westen van ons land, in het kleine provinciestedje waar ik geboren ben, sta ik met uitpuilende ogen en een gapende mond te kijken naar een huiskamer, waarin een met kleurige ballen en brandende kaarsjes versierde kerstboom staat

Opgetogen kom ik thuis en vertel van de verrukking die ik heb gezien. Hoe groot is mijn teleurstelling als ik van mijn goede vader te horen krijg, dat ik niet zo warm moet lopen voor een slecht heidens gebruik. "We moeten het maar bij het oude vertrouwde kerststalletje houden", meende vader . . . .

Nu heeft dat kerststalletje me wel altijd aangetrokken en ook nu nog kan ik er warm voor lopen; maar dat "heidens gebruik" is mij toch dwars blijven zitten. De kerstboom heeft, misschien door tegenwerking van katholiek- en protestants-kerkelijke zijde, er lang over gedaan om naar het westen door te dringen. Ook nu nog zijn er godsdienstige sekten in ons land die in de verlichte kerstboom geen symbool van vrede kunnen zien, doch er alleen maar een verleiding van den boze in herkennen. De taalkundige dr. E. Verwijs schreef in 1863: "Laat Duitsland zijn kerstboom en laat ons Sinterklaas". De boom in het algemeen heeft sinds het ontwaken van de westerse beschaving een rol gespeeld, die nooit meer is uit te wissen.

Sinds vele, vele eeuwen hebben bomen veel bijgedragen in de viering van kerkelijke (o.a. de kruisboom in de middeleeuwse passieviering) en huiselijke feesten. Vooral ook met Kerstmis. Het onderste deel van een boomstronk, met de afgekapte wortels, werd op kerstavond in het open haardvuur gelegd. Voor deze kerststobbe of dit kerstblok gebruikte men meestal een eik, doch ook andere

bomen; o a. vruchtbomen kwamen wel in aanmerking. Het was niet de bedoeling het kerstblok zo snel mogelijk op te branden om zoveel mogelijk warmte te krijgen; integendeel: men moest proberen het de gehele dertien gewijde nachten (van Kerstmis tot Driekoningen) als achterwand van het turf- of houtvuur te laten smeulen. En zoals bij vele gebruiken zag men hierin een vruchtbaarheidssymbool. Wanneer men na driekoningen nog een ongebrand stuk stobbe overhield, werd dit in de stal, maar ook vaak onder het bed bewaard als afweermiddel tegen bliksem en brand. Ook de as van het kerstblok werd niet weggegooid; ze werd zorgvuldig vergaard en op de akkers uitgestrooid om een vruchtbaar jaar te verkrijgen.

Voorals de altijd groene spar was voor de Germanen een symbool van eeuwig leven. Dit is duidelijk wanneer men bedenkt, dat de donkere dagen van de zonnewende - wij spreken van "de donkere dagen voor Kerstmis" - voor hen wel uiterst donker en naargeestig moeten zijn geweest. Als in de natuur alles afgestorven is, alles voorgoed dood schijnt te zijn, moet zo'n groene spar wel tot de verbeelding hebben gesproken. Zij versierden deze boom met vruchten en noten, alweer een vruchtbaarheidssymbool, om de terugkeer van de zon af te smeken. Ligt hier niet duidelijk de oorsprong van onze kerstboom?!

Ook de maretak of vogellijm, misschien beter bekend als de mistletoe, speelde in de cultus van Germanen en Kelten een belangrijke rol. Voornamelijk bij de Kelten gingen de druïden (de priesters) in die donkere dagen de bossen in om de mistletoe te zoeken. Met een gouden sikkkel werd deze afgesneden en plechtig naar de stam gebracht. Hier werd een eredienst opgedragen, waarbij drie jonge witte stieren - die nog nooit voor een ploeg gelopen hadden - moesten worden geofferd. De mistletoe werd in kleine stukjes in het veevoer vermengd, maar ook over de velden uitgestrooid. Maar vooral jonge, huwbare meisjes kregen een klein takje.

opdat zij spoedig zouden trouwen en vruchtbaar zouden zijn: moeders van vele kinderen. De nog altijd bestaande Engelse traditie, dat een meisje dat onder de mistletoe staat door elke (jonge) man gekust mag worden, is hiermede wel verklaard. Een grappenmaker in Engeland heeft "Christmass time" eens herdoopt in: "Kiss-misstime"

Talloos zijn ook de legenden waarin bomen een rol spelen, en niet te vergeten de kerstliederen. Wie kent bijvoorbeeld niet "Oh Tannebaum, oh Tannebaum, wie schön sind deine Blätter" of "Er is een roos (rijs!) ontsprongen" enz? Wat echter minder bekend zal zijn is, dat het kinderspelletje hieronder eveneens van oorsprong een kerstlied is:

En aan die boom daar kwam 'n tak,
jonge, jonge, jonge, wat 'n tak was dat!
'n Tak aan de boom en de boom stond in de aarde
en bloeide schoon
En aan die tak daar kwam een twijg enz
en aan die twijg daar kwam 'n blad enz
'n blad aan een twijg. 'n twijg aan een tak.
'n tak aan de boom en de boom stond in de aarde
en bloeide schoon

De boom stelde de stam van Jesse voor en de verdere vruchten de familie tot Maria en Jezus toe. Zoals het vaak is gegaan: de betekenis werd niet meer begrepen en het lied werd een spelletje, waarbij vele kinderen elkaar bij de hand nemen en zo een lange menselijke slinger maken. Dan blijft de voorste staan en de mensenslinger kringt om hem heen: verder en verder, hoelanger hoedikker wordt de boom.

Er wordt weleens de vraag gesteld waarom er toch zoveel vruchtbaarheidssymbolen en goden en godinnen der vruchtbaarheid zijn geweest. Ligt de vruchtbaarheid of bevordering van de vruchtbaarheid dan niet in de natuur zelf?

Natuurlijk lijkt het zo dat door paring van mens en dier en door bestuiving van bloemen en planten steeds nieuwe vruchten voortkomen. Maar niets is minder waar. Geredeneerd uit onze moderne tijd met een wereldbevolking van circa drie en een half miljard mensen is vruchtbaarheid haast vanzelfsprekend en begint men bijna het tegendeel te wensen. Maar als u zich onze aarde - met name West-Europa - kunt voorstellen zoals zij er twee- tot drieduizend jaar geleden moet hebben uitgezien, dan komt u tot een andere conclusie.

Als u zich kunt indenken hoe ongegroepeerd, her en der verspreid vele volksstammen leefden, kunt u zich ook voorstellen hoe bijzonder deze mensen van de natuur afhankelijk waren. Het ergste wat deze mensen kon overkomen was een mislukking van de oogst of een ziekte onder het vee of onder de mensen van de stam zelf.

Het is begrijpelijk dat door een misoogst of door grote sterfte onder mens of dier een volksstam in korte tijd kon uitsterven of zo verzwakt kon raken dat zij een gemakkelijke prooi werd voor naburige rondtrekkende of vijandige stammen. Geen wonder dus dat de mens met zijn angsten en zorgen naar tekens, symbolen en bovennatuurlijke wezens zocht, die hem konden beschermen tegen een hem steeds bedreigend onheil.

En waar zou hij voor bescherming beter te rade kunnen gaan dan juist in de natuur, die uiteindelijk zijn lot bestempelde? En wat zag hij? De zon, de maan, de sterren, de regen en de wind en het wisselen van de seizoenen.

Hij leerde dat de zon met de regen wasdom bracht, maar tevens dat elk van hen hem ook kon vernietigen. Het is dan nog maar een klein stapje om de zon als een alles-beheersende levensbron, als een god te gaan zien.

En zoals christenen vele en vele eeuwen later beelden maakten en de voorgestelde heiligen vereerden, zo deden die mensen uit de oudheid precies eender. Men maakte de zon na en trok er mee rond op een manier zoals wij optochten houden. Bij het rondragen van de zon, maar ook tijdens andere cultische feesten, moest de lucht gezuiverd worden van boze geesten. En hoe jagen wij een

ongewenste hond of kat weg? Door kssssst te roepen of in onze handen te klappen, kortom door het maken van geluid. In de oude tijd deed men het precies eerder: het blazen op de toeters en het slaan op holle boomstammen was niet van de lucht! Alles wat maar geluid kon maken werd gehanteerd.

Als wij net Nieuwjaar de klokken luiden, met geweren schieten, vuurwerk afschieten, in Twente midwinterblazen en zo meer van deze gewoonten, is dat onze erfenis uit een zeer lang verleden.

Niet alleen moesten boze geesten worden verjaagd, maar de goden en godinnen moesten ook gunstig worden gestemd door het brengen van offers (begrijpt u nu, waarom december bij uitstek een geschenkenmaand is?) Mensenoffers zijn zeer lang in gebruik gebleven, maar werden bij de komst van het christendom door dierenoffers vervangen. Ook ging men er toe over om gewijd brood te offeren, waaraan men bij voorkeur de vorm van een mens, dier of plant (boom) gaf. Ons speculaasje, onze speculaaspoppen en taaimannen zijn er nog verre nazaten van (speculaasvrijers en -vrijsters). Ook de marsepeinen varkens, varkenskoppen en varkenspootjes zijn verre, verre nakomelingen van het gewijde brood. Het varken was, vanwege zijn erg grote worp van biggen, het symbool van de Germaanse god Freyr, de god van de vruchtbaarheid. In de Gelderse Achterhoek vooral, maar toch ook wel in geheel Oost-Nederland is het zeer lang gebruik geweest dat de kersttafel werd versierd met een varkenskop, voor liefhebbers van deze lekkernij deskundig bereid. Ik dacht dat dit gebruik wel is uitgestorven, maar uit eigen ervaring weet ik, dat in genoemde streken op Kerstmorgen nog wel balkenbrij wordt gegeten, en balkenbrij wordt bereid uit varkenskop.

Overigens dat het varken een vruchtbaarheidssymbool is, vinden wij ook nog altijd terug in het gebruik van ons spaarvarken.

Uit alles wat hierboven geschreven is, moge wel blijken

dat het Kerstfeest grotendeels een gekerstend (heidens?) vruchtbaarheidsfeest is. Dat nu op Kerstmis het geboortefeest van het Jezuskind wordt gevierd, doet aan ons geloof in de menswording van Gods Zoon niets af. Volgens vele geleerden is Jezus in feite midden augustus geboren (wel te verstaan: in onze tijdsrekening). Maar waarom en hoe dit nu op 25 december wordt gevierd, zou in dit artikel veel te ver voeren.

Als wij echter doorgaan op het vruchtbaarheidsfeest, wil ik u nog wijzen op een ander kerstgebak, te weten de kerstkrans. Ook in die bekende kerstkrans zien wij het zonnelymbol weer terug. Het zonnerad zit veel dieper in het volksgebruik dan men vermoedt. De kerstkrans is nu bij de banketbakker de rond, met spijs gevulde ring geworden, die wij allemaal wel kennen. In het verleden was deze ring, of krans, voorzien van vier spaken, omdat men, zoals ook nu nog gebeurt, de natuur mat in een jaar van vier seizoenen. Hieruit is in een later stadium de swastika of het hakenkruis gegroeid; als men al stylerend de hoeken van het rad doorsnijdt en de ronde kwartieren recht buigt, ontstaat de swastika, die eveneens een heilbrengend symbool moest zijn.

Men maakte nog niet zolang geleden Maria- en andere heiligenbeeldjes van suikergoed. Is het dan te ver gezocht, dat ook de mens uit vroegere tijden zijn heilige symbolen ging uitbeelden? En wie anders dan de bakker was de meest aangewezen persoon om zulke symbolen te vervaardigen: de bakker heeft in zijn deeg een zeer kneed- en vormbaar materiaal, dat in elke gewenste afbeelding kan worden gemodelleerd. Het is

dus begrijpelijk dat de bakker in de eerste plaats de aangewezen ambachtsman was die het heilig symbool van het volksgeloof in roulatie bracht. Toch hebben ook andere handwerkslieden het motief van het zonnerad vaak in hun scheppingen opgenomen. Denken wij slechts aan bouwmeesters en timmerlieden, die in de bouw van kerken, torens e d vaak het zonnerad als een raam in hun bouwwerk opnamen.

gedragen zonnerad (zweedse grottekening uit voor-christelijke tijd)

Ook de ster in de driekoningenviering wordt vaak verkeerd begrepen. Alweer onder de druk van het christendom is men gaan geloven, dat met deze ster de ster van Bethlehem is bedoeld, die de drie koningen naar de plaats van de geboorte leidde. Ook dit is maar een vrome legende. De draaiende beweging van de ster in het driekoningenzingen doet ons, met vele andere aanwijzingen, geloven dat we ook hier te maken hebben met een nakomeling van het zonnerad of de zonnenschijf. **U** moet hierbij niet vergeten, dat de mensen in de oudheid zich de zon voorstelden als een grote, vurige schijf die langs de hemelbaan rolde. Immers 's-morgens stond hij op een heel andere plaats dan 's-middags, en 's-avonds verdween het rad in de tegenovergestelde richting van waar het gekomen was. Hierbij kunnen we ook nog bedenken, dat in vele plaatsen in Europa op verschillende tijden van het jaar vanaf november tot eind februari nog steeds sterre-

zangers optreden. die niets meer met Kerstmis of Driekoningen te maken hebben. In Beieren bestaat nog in kleine dorpen het gebruik om met Nieuwjaar een brandend wagenwiel van een heuvel af te rijden in de richting van het dorp. Verder zijn er ook bruiden gevonden die aantonen, dat er, zelfs al vóór de komst van het christendom, in Europa sterrezangers zijn rondgetrokken. Overigens is er maar weinig fantasie voor nodig om de ontwikkeling van de ster aan het zonnrad te kunnen zien.

Van oudsher is in vrome legenden aan de kerstnacht een grote wonderkracht gegeven. In deze gewijde nacht (denk aan de Duitse benaming Weihnachten!) veranderde het water in wijn. De bijen begonnen plotseling in hun korven te gonzen om het Jezuskind te verwelkomen. Koeien en schapen stonden op en keerden zich naar het oosten. Het grootste wonder was wel, dat in deze nacht de dieren konden spreken. De mensen van vroeger geloofden gretig de wonderen en de verhalen van de kerstnacht. Hier volgt er een van:

- Onder Breda woonde een boerenknecht, lang geleden, die niet kon geloven dat de dieren in de kerstnacht konden praten. Hij zou dat weleens willen onderzoeken! En jawel, in de heilige nacht gaat hij in plaats van naar de nachtmis naar de paardenstal. Hij verstopt

zich in het hooi en wacht tot de torenklok van de kerk de mensen naar de nachtmis roept. Nauwelijks zijn de klokken uitgeluid of een oud bruin paard keert zijn kop om naar een bles, die naast hem staat. "We hebben dit jaar niet veel meer te doen", hoorde de knecht het bruine paard zeggen. "Nee", antwoordde de bles, "alleen moeten wij de knecht nog naar zijn laatste rustplaats brengen!" De arme man schrikt hier zo van, dat hij met een schreeuw de stal uitrent. In zijn angst echter struikelt hij op het erf over een paar klompen, valt en slaat met zijn hoofd tegen een waterput. . . . Nog voor het jaar ten einde was, brachten de bruine en de bles de knecht naar zijn laatste rustplaats.

Wie durft er dan nog te twifelen aan de geheimen van de kerstnacht?

Theo M. van Dijk.

Abbichoven Bakartlant Coeweyde. . . _____
Reydt. . . **TOPONIEMEN** . . Tyvert
_____ . . . t'Venne Wenninckvoirt Zoeyakkers

(zie nr 3 - 1991)

GALGENBALK

De "Galgenbalk" wordt vernoemd in 1791 als een akker die gelegen was aan de Oude Kerkstraat en bij de Koude Pad Mogelijk dat de benaming slaat op de vorm van de akker; een andere mogelijkheid zou kunnen zijn, dat zich ooit iemand ter plaatse heeft verhangen. (Gemeente Archief Tilburg, Visvliet 869, 1791).

GEBUERHOEVEL - GEBUERSTRATE

"Gebuer" in Gebuerhoevel en Gebuerstrate, duidt aan dat voor het gebruik van de heuvel en van de straat door de inwoners van de plaats een schatting of cijns betaald moest worden aan de Heer of eigenaar Daardoor wordt ook de naam "Chijnsstrate" voor deze plaatsen gebruikt

In 1422 (Oisterwijk R114, fol.24) wordt een nadere aanduiding gegeven omtrent de ligging van de Gebuerstrate, n l : "bij die Tyckelberch", waarschijnlijk wordt hiermee de Oude Baan bedoeld. De Gebuerhoevel wordt in 1669 ook "bij die Tyckelberch" vernoemd. In 1592 vermeld men: "Gebuerhoevel in 't Dorp" Daarmee kan men deze hoevel plaatsen op het Hoogeind Een Bosch protocol van 1380 bevestigt bovendien de chijnspllichtigheid van de inwoners van: "die Plaetse tot Goerle" dat zij aan de hertog drie schillingen chijns betalen moeten voor: "de colle ubi tilia stat" (voor de heuvel met de lindeboom erop) Daarmee weten we bovendien dat er een lindeboom gestaan heeft, waar mogelijk ooit recht gesproken werd. (Oisterwijk R224, fol 24, Oisterwijk R231 fol. 9-3 1520, GAT R 338 fol.3 1592;

GAT R 370. fol. 245, 1669)

GEERACKER

Op verschillende plaatsen hebben in Goirle waarschijnlijk akkers gelegen, die deze benaming hadden, o.a. een van de Baanackers aan de Tilburgseweg; ook aan de watermolen moet er een gelegen hebben.

De naam duidt op de vorm van de akker, die van breed naar smal heeft gelopen. (GAT R 453, fol 96 1780-1880; GAT not 265 nr 56, 1837)

GEITENBEMPT

Dit was een beemd op Nieuwkerk aan de Leij, die zo genoemd is. omdat de beemd een bezit was van de vroegere Goirlese Geitenfokvereniging. De ligging is dicht bij de voormalige Lunsvoort

GEITENHOEF

Dit is een hoeve welke gelegen was achter De Schakel aan de voormalige Maasstraat aan de Voorhei

GEMEYNT

Een gemeynt was een gebied van woeste grond, gelegen binnen een bepaalde omgrenzing en dat door de inwoners van een bepaald dorp (en soms ook van wijken uit een ander aangrenzend dorp) in gemeenschappelijk gebruik was voor beweiding van het vee en ook voor winning van turf (GAT R 331, fol 8, 1584)

GEMIJNJE

Deze benaming is afkomstig van "gemeynt", maar werd veel later nog gebruikt voor een perceel gemeentegrond, dat was ontstaan na de demping van het voormalig sluis-wiel aan de Watermolenstraat. Nog steeds zijn er Goirlenaren die deze plek nog zo noemen

GEMEYNEN DIJCK

Dit was de benaming voor de huidige Abcovense-dijk, en

werd alzo genoemd in 1421: "aen Abcoven tot die Donck". Het woord "gemeyn" duidt aan, dat de naburen van Abcoven die dijk in gezamenlijk gebruik hadden en ook het onderhoud ervan moesten opbrengen. (Oisterwijk 1421).

GIJSBERT WOUTERS BRAECK.

Deze "braeck"-naam is genoemd naar de eigenaar of de ontginner ervan. In dit geval een zekere Gijsbert Wouters. De nadere aanduiding van de ligging vermeldt: "over die Leije" (Oisterwijk R160, fol. 13, 1452)

GODEKEN GODERTSHOF.

"In loco dicto int Loe", geeft de nadere ligging van deze hof. oftewel een teulland aan, welke omsloten was door heggen, wallen of anderszins. Het Loo lag voorheen rond de overgang over de Leij aan de Abcovense-dijk. Ook hier duidt de naam weer op de eigenaar of pachter: Godefridus, zoon van Godert. (Oisterwijk R144 fol. 88, 1423)

GOERKEN

Dit is een voormalige beemd welke was gelegen op Conincxvoirt. In 1440 wordt het genoemd als: "heylveld dat Goerken over den waterlaet after dat Rijlaer". (Dus waarschijnlijk rechts van de Goirleseweg, n 1 over de Katsbogt, voorbij het viaduct van de A58, op Tilburgs grondgebied. (Oisterwijk R143 fol. 5v, 1418; dito R143 fol. 38v, 1420; dito R144 fol. 113v, 1423; dito R152 fol. 16, 1440; dito R160 fol. 16v, 1452).

GOIR

Het Goor is waarschijnlijk het gehele gebied geweest langs het stroompje De Katsbogt, waarvan Het Goerken een onderdeel zal zijn geweest. Achter de Baker-tant ging dat over in Het Stappegoor

GOIRWEYEN

Dit zijn de percelen weiland die gelegen waren aan het

Goir Een van de percelen heette toen: "Cruysacker aen 't Goir". (GAT R366, fol.116, 1659).

GOERL.

De oudste schrijfwijze van Goirle is "Goerl" of "Goerle". Het is een zogenaamde "Loo-naam" en moet ontstaan zijn uit "Goor" (moeras) en uit "Loo" (bos). De naam Goirle is de naam voor het dorp, als de vier heertgangen gezamenlijk als zodanig naar buiten gaan optreden en dit wordt verondersteld te zijn geweest in de 13e eeuw.

De naamgeving heeft waarschijnlijk te maken met "het Loo" onder Abcoven. Dit was oorspronkelijk een jachtgebied van de Hertogen van Brabant.

Dat er behalve bos ook moeras is geweest, blijkt uit het voorgaande toponiem "Goir". Maar dat zal zeker niet de enige plaats geweest zijn, o.a. ook in Den Donck was het moerassig, immers Hertogin Johanna van Brabant verdwaalde erin.

Het oude Goirle is dus een bosgebied in een moeras-sige omgeving geweest. (Oisterwijk R143, fol.8,1418).

GOOLE.

Dit is een weiland bij de kerk "Weylant genaamd Goole en Kercke-weyde".

(GAT-OAA R147 fol. 178v, 1719).

GOOLSEN DAM.

"Een huysinge genaamd Campen-Hoeve alhier onder Tilborg aldaer in de heyde aan de Goolschen Dam".

Dit was op de scheiding van Tilburg en Goirle, aan een weg van de Bakertant naar de Oerlesestraat.

Tegenwoordig juist over de A58 achter het Mollerinstituut. Ter plaatse staat er nog steeds een boerderij. (GAT R 443 fol.120v, 1767).

GORP

"Gorp" is een apa-naam (apa = water) en is afgeleid

van "Goor" (moeras) en "apa" (water).

Gorp schijnt een heel oude nederzetting te zijn en was een leengoed van de Hertog van Brabant (Brussel 1306).

Zoals uit de lijst van leenhouders blijkt, heeft de familie Schellekens er eeuwenlang de scepter gezwaaid. In 1312 had Godschalk Wauters van Gorp - ook genoemd "Schelken van Gorp" - het gebied in leen van de Hertog. In 1366 was de leenhouder Wauter Schelkenssoen van Gorp en in 1426 Jan Schellekens van Gorp. Gorp kan dus eens de bakermat geweest zijn van de thans nog veel voorkomende naam Schellekens.

Ook de benaming van de thans op Gorp nog bestaande hoeve "De Leenhoef" zal zeker verband houden met het oude leengoed.

De geleerde Goropius Becanus zou hier zijn eerste levenslicht hebben aanschouwd. (De Heemkunde-kring van Hilvarenbeek voert zijn naam).

('s-Hertogenbosch R 1189 fol. 78v, 1415; GAT R 452 fol. 55, 1780-1800).

Joseph Wijdemans.

(Uit aantekeningen van A. Hoogendoorn en C. Robben, berustend in het Heemarchief).

DAMES EN HEREN,

Nu het jaar 1992 nog enkele dagen te gaan heeft voor het opgaat in de geschiedenis, wil ik graag terugkijken en u laten weten wat de Heemkundige Kring in het afgelopen jaar gedaan heeft. Het was een jaar met fijne dagen, drukke dagen en verdrietige dagen.

Na de geslaagde Kerstviering van 1991, hadden we op 6 januari 1992 het driekoningenzingen in de Heemschuur.

De kommissie lezingen zorgde weer voor geslaagde Heemavonden. In februari hadden wij mevrouw Van den Bosch met haar voordracht "Brabant goed gemutst". De heer Knippenberg kwam in maart met een lezing over "De munt door de eeuwen heen". In april hield de heer J. Coenen een lezing over "De afscheiding van België van het Koninkrijk der Nederlanden". Met als onderwerp "Ontstaan van landschap omgeving Goirle" verzorgde de heer G. J. Peek, Ing. in oktober een lezing. In november gaf drs. I. Stroucken een lezing over de decembergebruiken.

En in december houden we weer onze jaarlijkse kerstviering.

De Heemreis ging dit jaar naar Leuven: met een volle bus en vier volgwagens gingen wij op pad. De problemen die ontstonden bij de aanmeldingen op de eerste zaterdag van inschrijving hebben wij als bestuur ter harte genomen; herhaling zal worden voorkomen. Leuven was voor de deelnemers een interessante dag; een pechdag werd het voor de dames Van den Berg. Zij vielen van de trap in het Stadhuis en brachten de dag verder door in het ziekenhuis. Over het spontane gebaar van de busreizigers schreven zij in de vorige Schutsboom.

De kommissie tentoonstellingen had ook een drukke agenda.

In maart was er een overzichtstentoonstelling van het werk van Frater Paschalius. Op koninginnedag was er een Oranjehuis-verzameling bijeengebracht door mevrouw Van Veen.

De leerlingen van Frater van Vught "Atelier de kwast" hielden in mei een tentoonstelling van hun prestaties. In juni waren drie Goirlese schilders: Jef Wagenmakers, Wal Uyens en Mieke Bierens met een overzicht van hun werk te zien in de schuur en de potstal. In september was er gedurende drie weken de tentoonstelling "Opdat wij niet vergeten" in samenwerking met de stichting "Fusillades gijzelaars 1942". Tevens was er gedurende deze weken een tentoonstelling in de Heemschuur van het Antifascisme-museum uit Krasnogorsk.

Erik Koning exposeerde in oktober zijn schilderstukken. De presentatie van het boek van Jef van Gils en Ronald Peeters "Een eeuw Goirle 1870-1970" vond in november plaats.

De laatste tentoonstelling zal die van de kerststallen in schuur en potstal zijn.

Dit jaar zijn er ook weer veel bezoekers op het Heerf geweest en hebben er ook veel rondleidingen plaatsgevonden. Navolgend een klein overzicht (ik zal er waarschijnlijk wel enkele vergeten zijn!):

Scholengemeenschap Quirijn, Frater van Gemertschool, basisschool Oosterwijk, Camper- en Automobielclub, groep Joke Vaes, gezelschap met de Burgemeester gem. Goirle en directie firma Curver, personeelsvereniging De Twern, feestelijke excursie i.v.m. jubileum J. Wijdemans, bejaardenbond Tilburg, fietsclub Haaren, Vrouwen-gilde Tilburg, Vier Gezustersen (club van 4 zusjes, die ieder jaar een uitstapje maakt!). Door de werkgroep Heerf is ook veel werk verricht, twee karren zijn weer in goede staat gebracht, links van de schuur is een nieuwe tuin in aanleg. Daar bevindt

zich ook het kapelletje Maria ter Beuken; een manege om te dorsen - die wij sinds kort in ons bezit hebben - zal daar ook geplaatst worden. Ook in het archief wordt hard gewerkt en steeds meer mensen maken gebruik hiervan, met raad en daad geholpen door de medewerkers.

Het jaar 1992 was ook een jaar van afscheid nemen, op 18 juni overleed Toon Wijdemans - sinds de oprichting lid van onze Kring en vele jaren bestuurslid.

Op 8 september overleed onverwacht Riky Hermans, de vrouw van onze penningmeester. Wij zullen de kennis en ervaring van Toon missen, alsook de gezelligheid die Riky altijd om zich heen verspreidde

Alles wat dit jaar bij het Heem heeft plaatsgevonden heeft veel tijd en voorbereiding gevraagd van onze medewerkers en medewerksters. Zonder hun inzet zou dit alles niet hebben kunnen plaatsvinden. Daarom en daarvoor veel dank aan al deze mensen.

Ook wil ik bedanken de sponsors die het verschijnen van ons periodiek "De schutsboom" in 1992 mogelijk hebben gemaakt

En met de laatste regels wens ik u allen een zelig en prettig Kerstfeest en een zelig en gezond Nieuwjaar.

Ton Sas,
voorzitter

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'D E V Y E R H E E R T G A N G H E N'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

Bankrekening: Rabo-Goirle, nr.: 11.68.97.597

Toegang tot de maandelijkse lezingen voor leden gratis.

Openstelling:

Heemerf en museum "De Schutsboom":

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen: op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief: elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom: Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD GOIRLE.

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,
tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Ralph Bunchestraat 15, 5051 KW GOIRLE. tel. 34.24.45

van Beurden meubelmakerij,
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

Bloemsierkunst "Abcoven",
Abcovenseweg 23, 5051 PT GOIRLE. tel. 34.13.88

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheeken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29

Chinees Indisch Restaurant "China Garden",
Tilburgseweg 12-14, 5051 AH GOIRLE. tel. 34.45.94

"De Druiventros" Fam. J. v.d. Velden - van Hoek,
Weth.v.Besouwstraat 2, 5051 SE GOIRLE. tel.34.14.60

C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.73

Dhr. A. Brock
Abcovenseweg 23
5051 PT GOIRLE